

Halina Dmochowska

Modyfikacja funkcji przedszkola wobec sytuacji rodzinnej dziecka

Wychowanie w Rodzinie 8, 227-238

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Wychowanie w Rodzinie” t. VIII (2/2013)

Halina DMOCHOWSKA
Uniwersytet Wrocławski, Polska

Modyfikacja funkcji przedszkola wobec sytuacji rodzinnej dziecka

Modification of the function of preschool in children's position in the family

Streszczenie

Treść artykułu dotyczy zmian zachodzących w otaczającej człowieka rzeczywistości. Zmiany obejmują wszystkie dziedziny życia społecznego, a więc również edukację, w tym edukację małego dziecka. Znajdują swoje odbicie między innymi w modyfikacji funkcji przedszkola pełnionych zarówno wobec dziecka, jak i rodziców. Obecnie na plan pierwszy wysuwa się funkcja określana jako dążenie do wspomagania rozwoju dziecka. Pozostaje ona w zgodzie z podmiotowym charakterem współczesnego wychowania. Działania wychowawczo-dydaktyczne nauczyciela przedszkola, uwzględniające tę funkcję, przyczynić się powinny do tworzenia warunków sprzyjających wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci znajdujących się u progu szkoły.

Słowa kluczowe: funkcja, dziecko w wieku przedszkolnym, przedszkole, wspomaganie rozwoju dziecka, modyfikacja funkcji.

Abstract

Article relates to changes of the reality around us. Alterations include all aspects of social life, especially education, which includes education of small children. The function of preschool is modifying. This evolution affects duties of preschool to children as well as parents. Currently the major function is supporting the child's develop-

ment. It is consistent with the subjective nature of contemporary education. Furthermore, educational and didactic activity of pre-school teachers, which accounts for this kind of function, should contribute to creating favourable conditions to give equal opportunity for education of children who are on the threshold of primary school.

Keywords: function, child in nursery school age, nursery school; playschool; kindergarten, supporting the development of the child, alteration of the function/modification of the function.

Wielu pedagogów zajmujących się współcześnie procesem wychowania małego dziecka wskazuje na zmiany zachodzące na tym poziomie edukacji. Krystyna Ferenz podkreśla, że „Zmiany w systemie edukacyjnym skłaniają do rozważenia czynników modyfikujących funkcjonowanie poszczególnych jego ogniw”¹. Jak powszechnie wiadomo, pierwszym ogniwem systemu edukacyjnego jest przedszkole. Należy podkreślić, że rodzice i nauczyciele to osoby znaczące dla dziecka, a dla dziecka w wieku przedszkolnym ich wpływ na proces jego rozwoju ma szczególne znaczenie. Prawidłowe współdziałanie rodziny i placówki stanowi fundament niesprzecznego systemu wychowawczego. Anna Klim-Klimaszewska, podobnie jak wielu innych pedagogów i psychologów, wskazuje, że poznanie dziecka nie jest możliwe bez współpracy z rodziną, bez wzajemnej wymiany informacji o nim. Autorka wskazuje zasady współpracy z rodzicami, a wśród nich:

- „[...] zasadę pozytywnej motywacji, polegającej na dobrowolnym udziale i świadomości celowości współpracy,
- zasadę partnerstwa, podkreślającą równorzędność praw i obowiązków nauczycieli i rodziców,
- zasadę wielostronnego przepływu informacji, mówiącą o różnorodnych sposobach porozumiewania się między nauczycielami i rodzicami,
- zasadę jedności oddziaływań wychowawczych, polegającą na wprowadzeniu zgodnych celów, metod i form pracy wychowawczej w domu i placówce przedszkolnej,
- zasadę aktywnej i systematycznej współpracy”².

Właściwie przebiegająca współpraca środowiska rodzinnego i przedszkolnego ma pozytywny wpływ na osiąganie celów wychowania przedszkolnego, realizację podstawowych funkcji pełnionych przez placówkę i wynikających z nich zadań w obszarze wychowania zdrowotnego, społeczno-moralnego, umysłowego i estetycznego.

¹ K. Ferenz, *Współczesne funkcje przedszkola*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1999, nr 4, s. 243.

² A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2012, s. 103.

W Polsce, od dłuższego już czasu, nieustająco toczą się różnorodne dyskusje i debaty na temat edukacji na różnych jej etapach. Analiza literatury wskazuje, że „Różne odmiany dyskursów pedagogiki przedszkolnej są nową w niej wartością, wyznaczającą tendencję do pluralizmu edukacyjnego, czyli przyzwolenia na różnorodność podejść teoretycznych i wynikających z nich wielu różnych sposobów praktycznej realizacji procesu wychowawczo-dydaktycznego. Przyjęcie orientacji podmiotowej w wychowaniu przedszkolnym, oznaczającej wspomaganie dziecka w procesie identyfikowania własnej tożsamości, rozwijania u niego poczucia sprawstwa oraz poszerzania poczucia świadomości swojej roli w otaczającej rzeczywistości, wymusiło konieczność dokonania szeregu zmian. W związku z tym aktualnie zauważyć można szereg nowych tendencji w edukacji przedszkolnej”³.

Łatwo dostrzec, że współczesność to czas nieustających, niezwykle dynamicznych zmian nie tylko w naszym kraju, ale na całym świecie, mających niebagatelne dla wszystkich dziedzin życia, więc również dla edukacji, znaczenie. „Z całą pewnością we współczesnym świecie jedyną rzeczą stałą jest zmiana”⁴ – jak już na to wskazywał (prawdopodobnie) Heraklit z Efezu.

Zmiany w edukacji dokonują się między innym poprzez weryfikację celów i modyfikację funkcji pełnionych przez placówki oświatowe, zarówno państwowe, jak i prywatne. Wielu pedagogów, zarówno teoretyków, jak i praktyków wskazuje, że „[...] podkreśla się obecnie konieczność przeobrażeń w hierarchii funkcji, jakie sprawuje przedszkole wobec dziecka. Od historycznie najważniejszej funkcji opiekuńczej, poprzez dominujące w okresie późniejszym funkcje: dydaktyczną i wychowawczą, dziś staramy się uzasadnić, że najważniejszą funkcją jest dążenie do wspomagania rozwoju dziecka. Rozumieć to należy jako swoistą, harmonijną syntezę wszystkich poprzednich funkcji, które mają oznaczać dążenie do niesienia pomocy dziecku w procesie stawiania się coraz bogatszą osobowością”⁵. Pojęcie funkcja jest różnie definiowane. „Rozumienie funkcji instytucji społecznych może być różne w zależności od przyjętej orientacji teoretycznej. Wybór perspektywy rozważań nad funkcjami przedszkola zdecyduje o tym, jak będą formułowane wymagania stawiane tym instytucjom, ułatwi wyodrębnienie przyświecających im celów i zadań, zdefiniowanie rządzących nimi mechanizmów i prawidłowości, wskazanie ich miejsca w strukturze społeczeństwa, rozpoznanie skutków ich działania (indywidualno-tożsamościowych,

³ M. Kwaśniewska, *Aktualny stan wychowania przedszkolnego w Polsce*, [w:] J. Karbowiczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Akademia Ignatianum, Wyd. WAM, Kraków 2012, s. 104.

⁴ W. Kołodziejczyk, M. Polak, *Jak będzie zmieniać się edukacja? Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia*, Instytut Obywatelski, Warszawa 2011, s. 11.

⁵ M. Kwaśniewska, E. Zyzik, *Pedagogika przedszkolna – doświadczenia i aktualne tendencje rozwoju*, [w:] H. Sowińska, R. Michalak (red.), *Edukacja elementarna, Edukacja elementarna jako strategia zmian rozwojowych dziecka*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004, s. 22.

moralno-społecznych i politycznych), w końcu pozwoli określić obszar zgody na krytyczną ocenę ich pracy⁶.

Przedszkole jest jedną z wielu instytucji edukacyjnych działających w społeczeństwie. Małgorzata Karwowska-Struczyk podkreśla, że przedszkole stanowi „[...] ideologiczne ramię państwa, realizujące obowiązujący system wartości”⁷. Z kolei Małgorzata Sławińska wyraża jednak obawę, że współcześnie, w dobie dominowania wielkich korporacji zapewniających rozwój gospodarki i korzystne inwestycje uzyskują one, niejako w zamian, wpływy w wielu dziedzinach życia społecznego, dzięki czemu mogą ingerować w działalność różnych instytucji, w tym również edukacyjnych. Przedszkole w tej sytuacji może stać się „[...] pierwszym ogniwem instytucji dostarczających nie tylko produktu w postaci opieki dla już zatrudnionych oddanych pracowników, ale także produkujących siłę roboczą na przyszłość”⁸. Wobec powyżej zaprezentowanego stanowiska Karwowska-Struczyk wskazuje na jego rozbieżność z podmiotową opcją współczesnego wychowania, pisząc: „Rodzice z małymi dziećmi stają się źródłem miejsca pracy, a nie podmiotami w rozwijaniu systemu narodowych wartości, budowaniu tożsamości narodowej”⁹. Pozostaje ono również w konflikcie z podstawową funkcją przedszkola pełnioną wobec dziecka, polegającą na dążeniu do wspomaganiania jego rozwoju, a także pozostałymi funkcjami wynikającymi z tej podstawowej.

Działalność wychowawczo-dydaktyczna przedszkola polega bowiem nie tylko na kierowaniu rozwojem dziecka, wspomaganiu i pobudzeniu tego procesu, ale także wymaga pracy wyrównawczej, usuwania lub łagodzenia stwierdzonych u dzieci zaburzeń. Zmiany w życiu społecznym człowieka nie są domeną tylko dzisiejszej rzeczywistości. Towarzyszą człowiekowi od zawsze. Zmienia się jednak ich dynamika. Analizując literaturę daje się zauważyć, że już w latach siedemdziesiątych XX wieku „[...] proporcje między zadaniami wynikającymi z poszczególnych funkcji przedszkola nieznacznie się zmieniły”¹⁰. Nasilone badania naukowe nad rozwojem intelektualnym dzieci w wieku przedszkolnym spowodowały, że władze oświatowe w większym zakresie zainteresowały się funkcją dydaktyczną przedszkola. Ówczesny Minister Oświaty i Wychowania, Jerzy Kuberski, w rozmowie z redakcją „Wychowania w Przedszkolu” na początku roku szkolnego 1976/77 wypowiedział się w następujący sposób: „W ostatnich latach wyraźna ewolucja przedszkola biegnie w takim kierunku, że z placówki spełniającej w przeszłości przede wszystkim, czy głównie, tylko funkcje opiekuńcze, staje się ono placówką, która łączy funkcje opiekuńczo-wy-

⁶ M. Sławińska, *Konstruowanie wiedzy na zajęciach w przedszkolu*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010, s. 15.

⁷ M. Karwowska-Struczyk, *Dziecko i konteksty jego rozwoju*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007, s. 144.

⁸ M. Sławińska, *Konstruowanie wiedzy...*, dz. cyt., s. 25.

⁹ Tamże, s. 25.

¹⁰ Tamże, s. 20–21.

chowawcze z funkcjami dydaktycznymi [...]. Ta kwestia ma bezpośredni związek z bardzo ważną sprawą, jaką jest ogromna plastyczność intelektualna, umysłowa dzieci w tym wieku i niewykorzystanie tej plastyczności dla procesów edukacyjnych¹¹ może przynieść niepowetowane straty. Wówczas to wprowadzono powszechne przygotowanie dzieci sześciolatków do podjęcia zadań szkolnych. Kolejne lata, lata osiemdziesiąte, nie przyniosły znaczących zmian. Dopiero przeobrażenia ustrojowe, jakie nastąpiły po roku 1989 wzbudzały pewne nadzieje na zmianę praktyki wychowawczej i edukacyjnej w kierunku budowania społeczeństwa demokratycznego i rzeczywistego ideału „wszechstronnego rozwoju dziecka”. Proces ten postępował jednak bardzo powoli, a przyczyną było między innymi obciążenie tej dziedziny życia społecznego ideologią. Ferenz proponuje dwa odmienne sposoby myślenia o przedszkolu. Pierwszy z nich określa przedszkole „[...] jako instytucję pomocy rodzinie. W tym obrazie podstawowe zadanie to zapewnienie dziecku opieki i bezpieczeństwa oraz zaspokojenie potrzeb: ląknienia, snu, zabawy. Nie rozpatruje się przedszkola jako miejsca, w którym dziecko ma możliwość rozwoju, lecz tylko jako miejsca pobytu przez określoną liczbę godzin¹². Z kolei „[...] drugi kierunek myślenia to rozważenie możliwości i potrzeb dziecka jako etapu rozwoju «przed szkołą». Dziecko jest już na tyle duże, że potrzebny jest mu szerszy krąg społeczny niż najbliżsi mu dorośli czy rodzeństwo. Stopniowo poznaje oczekiwania formułowane wobec niego przez innych i uczy się wyrażać swoje wobec otoczenia. Jest więc to miejsce i czas, by obok socjalizacji znaczącą rolę zaczęło odgrywać wychowanie. [...] W takim obrazie przedszkole jest miejscem edukacji o swoistym charakterze kompleksowych działań wobec dziecka¹³. W tym ujęciu znajomość rozwoju dziecka, rozpoznawanie jego intelektualnych możliwości na podstawie najnowszych teorii rozwoju człowieka, stanowi fundament do tworzenia adekwatnych, uwzględniających jego potencjał rozwojowy (potrzeby i możliwości) warunków stymulujących wszechstronny rozwój. Biorąc pod uwagę różnorodność teorii rozwoju człowieka można wyłonić trzy najczęściej stosowane w praktyce edukacyjnej przedszkola modele działań, a także ich interpretacje¹⁴. Ferenz wskazuje na trzy podejścia w tym zakresie, takie jak:

- „— [...] podejście poznawczo-rozwojowe,
- podejście akcentujące rolę środowiska i uczenia się,
- podejście etologiczne¹⁵.”

W pierwszym z nich, szczególnie w ujęciu Jeana Piageta i Lwa S. Wygotskiego przyjęto założenie, że zachowania dziecka są odbiciem struktury jego wiedzy. Zarówno wiedza, jak zdolności, ulegając wpływom biologicznego roz-

¹¹ Tamże, s. 21.

¹² K. Ferenz, *Współczesne funkcje przedszkola...*, dz. cyt., s. 243.

¹³ Tamże, s. 243.

¹⁴ Tamże, s. 244.

¹⁵ Tamże.

woju i nabywaniu doświadczeń społecznych w trakcie procesu rozwoju, zmieniają się. Wzrasta też poziom rozumienia świata, co z kolei przyczynia się do zachowania na coraz wyższym poziomie dojrzałości i gotowości do podejmowania coraz bardziej zinternalizowanych różnorodnych aktywności¹⁶.

Podejście akcentujące rolę środowiska i uczenia się w znacznej mierze opiera się o poglądy behawiorystyczne, z założenia zakładające, że przeważająca część zachowań człowieka jest następstwem procesu uczenia się. Mniejsze znaczenie w tym przypadku mają indywidualne zdolności poznawcze jednostki¹⁷.

Z kolei podejście etologiczne, wskazujące na to, że w zachowaniach należy uwzględnić zarówno bezpośrednie, jak i ewolucyjne wyznaczniki¹⁸. Ferenz podkreśla, że w poglądach na rozwój dziecka można wyróżnić dwa kontrowersyjne stanowiska. Jedno zakłada ciągłość rozwoju (rozwój i uczenie się przez całe życie), drugie ją wyklucza. Na tym tle rodzą się różnorodne sposoby oceny postępów dziecka. „Przy widzeniu ciągłości rozwoju można następujące w nim zmiany odnosić do wzorca. Przyjęte jest tu założenie, że kolejne zmiany w zachowaniu czy też rozumieniu świata są następstwem poprzednich, a więc wcześniejszy rozwój jest powiązany z późniejszym. W działaniach wychowawczych zatem ważne staje się planowanie pracy, systematyczność, a także utrwalanie istotnych z punktu widzenia celów elementów procesu wychowania. [...] Inaczej wygląda spojrzenie na rozwój i możliwości kierowania nim, gdy przyjmie się, że nie ma ono cech ciągłości. Bywają okresy dużych zmian i takie, w których następują one bardzo wolno. Tempo tego rozwoju jest charakterystyczne dla każdego dziecka, a postępy należy widzieć w aktualnych jego możliwościach”¹⁹. Takie ujęcie zagadnienia wychowania małego dziecka wymaga od nauczyciela wielu umiejętności, między innymi: umiejętności prawidłowego diagnozowania rozwoju dziecka oraz umiejętności przekładania zadań programowych na rozwojowe, nie pomijając przy tym kwalifikacji zawodowych i poziomu kompetencji adekwatnych do wymagań zawodowych nauczyciela.

Z roku na rok dynamika zmian zachodzących we współczesnym świecie przybiera na sile. Nie omija również systemu edukacyjnego, poczynając od przedszkola. Bardzo znaczący w tym zakresie był rok 2008, kiedy to rozpoczęła się wielka powszechna debata nad reformą programową kształcenia ogólnego²⁰ dotyczącą opisu zmian potrzebnych w systemie edukacji. Wówczas to rok 2008/2009 ogłoszono ROKIEM PRZEDSZKOLAKA. Zastanawiano się „Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach”²¹. Wówczas to przewi-

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże, s. 245.

²⁰ Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji, MEN, Warszawa, kwiecień 2008.

²¹ *Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach*, Informator 2008/2009 Rok Przedszkolaka, MEN, Warszawa, czerwiec 2008.

dywano również, że w roku 2012/2013 nastąpi faktyczne obniżenie obowiązku szkolnego do wieku sześciu lat. Analizując potrzebę zmian w edukacji małego dziecka nie sposób więc pominąć funkcji i zadań stawianych placówkom przedszkolnym. Podstawowe funkcje pełnione przez placówki przedszkolne w ogólnym zarysie mają przede wszystkim charakter społeczny i wspierający, wspomagający zarówno dzieci, jak i rodziców. W *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego* wskazano, że współcześnie placówki przedszkolne „w równej mierze pełnią funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące. Zapewniają dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych”²². Funkcje różnicują się ze względu na swoją specyfikę. W ogólnym ujęciu możemy wyłonić podział na te, które przedszkole pełni wobec dzieci, czyli, jak zawarto w podstawie programowej: opiekuńczą, wychowawczą i dydaktyczną, ale i te, pełnione wobec rodziców, które możemy określić jako: doradczą i informacyjną.

Autorzy wielu rozpraw dotyczących edukacji dziecka w wieku przedszkolnym, między innymi Jolanta Karbowniczek, rozbudowują wskazane w podstawie programowej funkcje, podkreślając, że współcześnie przedszkola mają do spełnienia takie funkcje, jak:

- „— [...] opiekuńczo-zdrowotną (opieka nad dzieckiem, czuwanie nad jego zdrowiem i bezpieczeństwem),
- stymulującą (pobudzającą i ukierunkowującą procesy rozwojowe przedszkolaka),
- profilaktyczną (zapobiegającą i przeciwdziałającą zagrożeniom dla zdrowia i rozwoju osobowości dziecka),
- korektywną (korygowanie wad rozwojowych, zaburzeń parcjalnych, wyrównywanie braków),
- kompensacyjną (korekta stanu zastanego, usuwanie nie tylko przyczyn zjawiska, ale i samych trudności z nim związanych),
- dydaktyczną (wyposażenie wychowanków w odpowiedni zasób wiadomości, umiejętności i nawyków, przygotowujących go do roli ucznia oraz zapewniających dobry start szkolny),
- socjalizacyjną (włączającą dziecko jako podmiot w szersze kręgi środowiska społecznego),
- osobotwórczą (formującą osobowość jednostki, integrującą sfery rozwojowe, kształtującą własną indywidualność, potencjalne możliwości”²³.

²² Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, Dz. U., załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r., poz. 977.

²³ Cyt. za: J. Karbowniczek, *Założenia metodyczne pracy pedagogicznej w przedszkolu*, [w:] J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki...*, dz. cyt., s. 231–232.

Autorka zwraca uwagę, że wymienione wyżej funkcje są równoważne, nie dzielą się na mniej czy bardziej znaczące, a wynikające z nich zadania do realizacji wymagają od nauczyciela wielkiej odpowiedzialności, kompetencji zarówno merytorycznych, metodycznych, jak i organizacyjnych. Rola nauczyciela jest przeogromna „Wykracza ona daleko poza zadania, które wyznacza program edukacji przedszkolnej. Ten ostatni nastawiony jest przede wszystkim na warstwę poznawczą, rozwijanie umiejętności i postaw, dotyczących danych treści. Nauczyciel powinien dostrzegać, wykorzystywać i modyfikować całokształt uwarunkowań, które dopiero scalone umożliwiają realizację tych wszystkich funkcji w praktyce”²⁴.

Klim-Klimaszewska, podobnie jak przedstawione powyżej stanowiska, odwołując się do podstawy programowej wychowania przedszkolnego wskazuje na zmianę dominacji funkcji we współczesnej edukacji przedszkolnej, akcentując znaczenie funkcji wspomagającej rozwój dziecka, którą ujmuje jako „[...] tworzenie przez nauczyciela sytuacji sprzyjających wyzwaniu i doskonaleniu różnych form aktywności dzieci – ruchowej, umysłowej, technicznej i estetycznej. Nauczyciel stwarza warunki dla inicjatywy i czynienia samodzielnych doświadczeń, wyposaża dzieci w określony zasób wiadomości i umiejętność, kształci nawyki, uczy sposobów zachowania się i postępowania. Ma to prowadzić w konsekwencji do harmonijnego rozwoju wychowanków”²⁵. Zdaniem autorki funkcja wspomagająca rozwój obejmuje także działania profilaktyczne – chronienia wychowanków przed zagrożeniem fizycznym i psychicznym, czuwanie nad prawidłowym rozwojem, bezpieczeństwem i zdrowiem. Do zadań wynikających z tej funkcji zalicza ona również działania edukacyjne, obejmujące wyrównywanie wielorakich opóźnień rozwojowych, a także likwidowanie czy zmniejszanie niektórych wad psychofizycznych. Powszechnie wiadomo bowiem, że u niektórych dzieci rozwój poszczególnych sfer jest opóźniony lub też przebiega nieharmonijnie. Dzieci te zatem wymagają specjalnej opieki, a ich rodzice szczególnej pomocy we wspieraniu rozwoju ich dzieci. Funkcja ta jest więc bezpośrednio związana z funkcjami pełnionymi przez przedszkole wobec rodziców, bez względu na to, w jakim środowisku społecznym funkcjonuje dziecko, wiejskim czy miejskim. Klim-Klimaszewska akcentuje, że „[...] współpracując z rodziną wychowanka, przedszkole z jednej strony kieruje swoje działania na dziecko, jego wychowanie, prawidłowy i wszechstronny rozwój, sprawuje opiekę nad zdrowiem i bezpieczeństwem, przygotowuje do szkoły, z drugiej wychodzi naprzeciw ogólnym potrzebom życia społecznego i gospodarczego oraz związanej z tym sytuacji rodziny”²⁶. Niektóre rodziny wymagają od nauczyciela większego, inne skromniejszego zaangażowania w podejmowane przez nie działania wspierające rozwój ich dziecka.

²⁴ J. Karbowniczek, *Założenia metodyczne...*, dz. cyt., s. 232.

²⁵ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna...*, dz. cyt., s. 112–114.

²⁶ Tamże, s. 113.

Obecnie obowiązująca podstawa programowa wychowania przedszkolnego²⁷, obok celów wychowania, funkcji przedszkola zawiera 15 obszarów edukacyjnych, a w nich wskazanie na umiejętności, z jakimi dziecko powinno opuścić mury przedszkola. Jak wyżej zaznaczono, w ostatnich latach zauważamy wzmożoną falę debat o edukacji, a w niej na pierwszy plan wysuwa się kwestia nierównego startu szkolnego. „Wyrównywanie szans edukacyjnych powinno się odbywać na poziomie edukacji przedszkolnej, z uwagi na ogromną intensywność rozwoju dziecka w tym wieku, podatność na zmiany, łatwość uczenia się²⁸ i utrwalanie się zachowań²⁹. Dla większości społeczeństwa, szczególnie dla pedagogów, psychologów i rodziców dzieci w wieku przedszkolnym oczywiste jest, że:

- „— znacząca część możliwości intelektualnych człowieka kształtuje się w pierwszych latach życia,
- wczesna edukacja najefektywniej pomaga wyrównywać szanse edukacyjne dzieci, zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- wychowanie przedszkolne jest niezwykle cenną okazją do nabywania doświadczeń w trakcie zabawy, która jest dla dzieci intensywnym procesem uczenia się,
- umiejętności, które małe dzieci wyniosą z przedszkola zaowocują w szkole – dzieci będą osiągać lepsze wyniki nauczania,
- inwestycja w edukację przedszkolną to inwestycja w przyszłość społeczeństwa – lepiej wykształcone społeczeństwo to lepsza sytuacja gospodarcza i mniejsze obciążenia społeczne³⁰”.

Danuta Waloszek analizując funkcje oświaty, a na ich tle funkcje przedszkola podaje, że już w XIX wieku zarysowały się, aktualne po dziś dzień, główne funkcje oświaty. Pierwsza z nich to „[...] funkcja ogólnospołeczna polegająca na realizacji zadań wykraczających poza upowszechnienie wykształcenia, zadań skoncentrowanych na poszerzaniu świadomości społecznej, narodowej. Druga funkcja określona jako podstawowa właściwa, w węższym rozumieniu, odnosząca się do podnoszenia poziomu wykształcenia i upowszechniania kultury. Rysuje się i trzecia, kompensacyjna, polegająca na organizowaniu wykształcenia elementarnego wśród analfabetów³¹. Ówczesna sytuacja na świecie spowodowała zwiększenie się zakresu funkcji, jakie spełniać ma oświata. Najważniejsza z nich to funkcja dydaktyczna, polegająca na podnoszeniu poziomu wykształcenia i ogólnej kultury życia. „Ludzie doświadczyli zysków z bycia wykształconym, czytany, rozeznany w postaci pracy, prestiżu. [...] Oświata

²⁷ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego..., dz. cyt., poz. 977.

²⁸ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*..., dz. cyt., s. 113.

²⁹ J. Lubowiecka, *Szanse edukacyjne dzieci przedszkolnych*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2001, nr 7, s. 395.

³⁰ *Jak organizować edukację przedszkolną*..., dz. cyt., s. 6.

³¹ D. Waloszek, *Funkcje oświaty*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, A-F, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2003, s. 1201.

pełniła więc funkcję swoistego stymulatora napędu rozwoju państwa, społeczeństwa, jednostki, którego dynamika zależy przecież od «światłych umysłów». Pełniła funkcję swoistego medium procesów społecznych i jednostkowych [...] była środkiem podnoszenia świadomości społecznej, przede wszystkim w zakresie wychodzenia ze stanu poddaństwa³². Na tle światowych przemian w obszarze społecznym, ekonomicznym czy politycznym, oświata pełniła i pełni kolejną niezmiernie ważną funkcję „[...] prowadzenia człowieka, społeczeństwa ku pogłębionemu zrozumieniu świata i własnego miejsca w nim. [...] Nadzieją skoncentrowaną na współczesnej oświacie jest jej ogólna funkcja przygotowująca ludzi do spotkania z przyszłością³³. W związku z postępem cywilizacyjnym, jawią się kolejne funkcje pełnione przez oświatę:

- „— wspieranie niezależności narodowej,
- funkcja integracyjna wobec celów edukacyjnych,
- funkcja innowacyjna, wyzwalamą reformy, wspomagająca poszukiwania innowacyjnych nauczycieli, społeczności lokalnych,
- funkcja kontrolna wobec granic wzrostu, równoważąca aspekty życia zbiorowego i indywidualnego³⁴.

Wskazując na przeogromny wpływ oświaty na postęp cywilizacyjny nie można pominąć edukacji przedszkolnej i pełnionych przez nią funkcji. Waloszek proponuje dwie podstawowe funkcje przedszkola pełnione wobec dziecka, a mianowicie: diagnostyczno-prognostyczno-kształtującą i zabawową³⁵.

Zadania, jakie wynikają z pierwszej z nich, dotyczą rozpoznawania możliwości dzieci, prognozowania zmian, prowokowania do utrudnień własnego działania, rozwijania specyficznych cech i uzdolnień oraz dyskretną pomoc dzieciom w poznawaniu świata. Druga z funkcji dotyczy uwzględniania prawa dziecka do zabawy. Zadania wynikające z obu tych funkcji zawierają całą gamę działań, poprzez które są one spełniane. Powodzenie tych działań w znacznej mierze zależy od prawidłowej współpracy środowiska przedszkolnego ze środowiskiem rodzinnym dziecka. Analizując zmiany w preferencji funkcji pełnionych przez przedszkole można przypuszczać, że wraz z rozwojem nauk pojawiają się kolejne ich modyfikacje.

Dynamika zmian cywilizacyjnych często sprawia, że dzisiejsi rodzice w imię dobra swoich dzieci, pragnąc dać im jak najlepsze przygotowanie zgodne z wymogami współczesności, niemal zapominają o prawie dziecka do swobodnej zabawy. Przedszkola w wielu przypadkach przedstawiają rodzicom szeroką ofertę edukacyjną, proponując tym samym możliwość wyboru różnorodnych zajęć dodatkowych: np. kolejnego języka obcego, dodatkowych zajęć z kompu-

³² Tamże, s. 1201.

³³ Tamże, s. 1002.

³⁴ Tamże, s. 1202–1203.

³⁵ D. Waloszek, *Edukacja dzieci w wieku przedszkolnym. Założenia, treści i organizacja*, WSP. im. T. Kotarbińskiego, Zielona Góra 1994.

terem, zajęć sportowych czy warsztatów artystycznych. Przedszkola nie zawsze pamiętają o tym, aby zdecydowanie w procesie współpracy z rodzicami uwzględnić, jak to w swoich opracowaniach wskazuje Klim-Klimaszewska, tzw. „plaszczyznę podnoszenia kultury pedagogicznej rodziców”³⁶, co pozwoliłoby nauczycielowi na uświadomienie niektórym rodzicom, że wybór dodatkowych zajęć, np. nauki kolejnego już języka obcego czy jazdy konnej, mimo ich realizacji w formie zabawowej, zabawą w istocie swojej nie jest. Zarówno teoretycy, jak i praktycy zajmujący się edukacją dziecka przedszkolnego podkreślają, że naturalną potrzebą, niezmiernie ważną dla rozwoju dziecka, jest zabawa swobodna, umożliwiająca dziecku wybór i podejmowanie samodzielnych działań.

Nauczyciel przedszkola, uwzględniający w pracy wychowawczo-dydaktycznej z dzieckiem funkcje pełnione przez placówki przedszkolne, w tym funkcję zabawową, na którą wskazuje Waloszek, ma możliwość zastosowania różnorodnych metod aktywizujących, wśród nich między innymi takich jak: metody oparte na słowie, na obserwacji i na działaniu³⁷. W tym ostatnim przypadku możemy wskazać zarówno na zadania stawiane dziecku do wykonania, kierowanie własną aktywnością dziecka, ćwiczenia, ale też, co szczególnie istotne, samodzielne doświadczenia dziecka, w tym prawo dziecka do podejmowania zabaw swobodnych.

Bibliografia

- Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I., Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2003.
- Ferenz K., *Współczesne funkcje przedszkola*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1999, nr 4.
- Jak organizować edukację przedszkolną w nowych formach*, Informator 2008/2009 Rok Przedszkolaka, MEN, Warszawa, czerwiec 2008.
- Karbowniczek J., *Założenia metodyczne pracy pedagogicznej w przedszkolu*, [w:] J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Akademia Ignatianum, Wyd. WAM, Kraków 2010.
- Karwowska-Struczyk M., *Dziecko i konteksty jego rozwoju*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy „ERICA”, Warszawa 2012.
- Kołodziejczyk W., Pola M., *Jak będzie zmieniać się edukacja? Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia*, Instytut Obywatelski, Warszawa 2011.
- Kwaśniewska M., *Aktualny stan wychowania przedszkolnego w Polsce*, [w:] J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Akademia Ignatianum, Wyd. WAM, Kraków 2012.
- Kwaśniewska M., Zyzik E., *Pedagogika przedszkolna – doświadczenia i aktualne tendencje rozwoju*, [w:] H. Sowińska, R. Michalak (red.), *Edukacja elementarna jako strategia zmian rozwojowych dziecka*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.

³⁶ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna...*, dz. cyt., s. 103.

³⁷ Tamże, s. 117–118.

- Lubowiecka J., *Szanse edukacyjne dzieci przedszkolnych*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2001, nr 7.
- Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form edukacji przedszkolnej, Dz. U. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r., poz. 977.
- Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji*, MEN, Warszawa, kwiecień 2008.
- Sławińska M., *Konstruowanie wiedzy na zajęciach w przedszkolu*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.
- Waloszek D., *Edukacja dzieci w wieku przedszkolnym. Założenia, treści i organizacja*, WSP im. T. Kotarbińskiego, Zielona Góra 1994.